

Warszawa, 14 styczeń 2024r.

Profesor zwyczajny dr hab. Jacek Szlachta

Emeritus profesor Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie

Kolegium Ekonomiczno-Społeczne

Recenzja rozprawy doktorskiej magistra Marcina Sienickiego „Analiza porównawcza absorpcji środków Unii Europejskiej przeznaczonych na rozwój przedsiębiorczości w województwach Polski Wschodniej oraz Zachodniej”, napisanej pod kierunkiem promotora dr hab. Jolanty Zombirt oraz promotora pomocniczego dr hab. Marty Guzy, Akademia Finansów i Biznesu Vistula z siedzibą w Warszawie, Warszawa, 2023

Przedstawiona do recenzji praca doktorska liczy w sumie 266 stron podstawowego tekstu. Poza wstępem i zakończeniem rozprawa doktorska przygotowana przez pana magistra Marcina Sienickiego składa się z 6 rozdziałów zatytułowanych: (1) Metodyka badań własnych; (2) Przedsiębiorczość i jej wpływ na rozwój regionalny w ujęciu teoretycznym; (3) Polityka spójności Unii Europejskiej; (4) Środki polityki spójności na rozwój przedsiębiorczości w Polsce w latach 2004-2020; (5) Wpływ funduszy unijnych na rozwój przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej i Zachodniej; a także (6) Wyniki badań własnych. Tej podstawowej części rozprawy towarzyszą: bibliografia, spis rysunków, spis tabel oraz aneks, w którym zawarto między innymi wzór przeprowadzonej przez kandydata ankiety, skierowanej do marszałków województw oraz do przedsiębiorców. Zwiększyło to objętość całego pakietu doktorskiego do 311 stron. Na podstawie analizy załączonego tekstu recenzowanej rozprawy można sformułować następujące uwagi oraz komentarze:

1. Znaczenie tematyki naukowej podjętej w rozprawie doktorskiej.

Przedstawiona rozprawa dotyczy istotnego problemu badawczego. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej fundusze strukturalne stały się stopniowo najważniejszym źródłem współfinansowania inwestycji publicznych w Polsce. Jednym z wiodących sfer interwencji Unii Europejskiej w Polsce w latach 2004-2020 stało się wspieranie przedsiębiorczości, zorientowane

przede wszystkim na sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw (MŚP). Ponieważ Unia Europejska programuje fundusze strukturalne w wieloletnim horyzoncie czasowym stwierdzam, że lata 2004-2006, 2007-2013 oraz 2014-2020 zostały poprawnie określone przez magistra Marcina Sienickiego, ze względu na ewolucję instrumentów wspierania przedsiębiorczości w kolejnych wieloletnich okresach programowania budżetu i polityk Unii Europejskiej. Autor zawarł w dysertacji także podstawowe bardzo skrótowo potraktowane informacje dotyczące polityki spójności Unii Europejskiej w latach 2021-2027, co wymagałoby albo poważnego potraktowania albo wyeliminowania. W sytuacji podejmowania opisu dotyczącego tych lat komentarza wymaga bowiem statystyczne podzielenie województwa mazowieckiego od 1 stycznia 2018 roku na dwa regiony - Warszawski Stołeczny i Mazowiecki Regionalny. Popularność tej tematyki sprawiła, że powstało wiele prac mało istotnych dla nauki, a ich selekcja jest wyzwaniem dla mniej doświadczonych i obytych w problematyce spójnościowej badaczy. To uniwersalne wyzwanie zostało w umiarkowanym stopniu pokonane przez kandydata.

2. Trafność wyboru dotycząca określenia miejsca procesowania tej rozprawy doktorskiej. W dostarczonym mi egzemplarzu rozprawy doktorskiej Pana magistra Marcina Sienickiego brak było informacji odnośnie proponowanej dyscypliny naukowej, będącej obszarem procedowania obrony tej dysertacji naukowej. Z analizy zawartości tej monografii wynika, że jest to dyscyplina „Ekonomia i Finanse”, co oceniam jednoznacznie pozytywnie. Równocześnie uważam, że wybór do akademickiego procesowania obrony tej rozprawy doktorskiej Akademii Finansów i Biznesu Vistula był ze względu na znaczący potencjał naukowy skupiony na tej uczelni trafny.

3. Przesłanki oceny merytorycznej rozprawy doktorskiej. Zgodnie z wymogami sformułowanymi w art. 187 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i w nauce z dnia 20 lipca 2018 roku. Stwierdzam trafność wyboru problematyki badawczej, jednak trudno jest mówić o szczególnej oryginalności tej monografii. Obecność naukowej wartości dodanej rejestruję przede wszystkim w rozdziale szóstym tego dzieła. Uzyskane przez magistra Marcina Sienickiego rezultaty potwierdzają wiodące znaczenie funduszy strukturalnych dla rozwoju przedsiębiorczości w regionach Polski. Wiele usterek dysertacji dotyczy poprawności formalno-językowej i stylistycznej, co zostało opisane w tej recenzji. Układ tej dysertacji jest

poprawny, chociaż niektóre tytuły podrozdziałów są chropowate, a przykładem jest tytuł podrozdziału 5.3. Przyczyny i ograniczenia absorpcji (s. 181).

4. Zawartość wstępu tej rozprawy. Proponuję już w tej części monografii wprowadzenie rozważań na temat konwergencji beta i konwergencji gamma. Jako niezręczność traktuję frazę „wschodniego regionu kraju” (s. 10). Niejasna jest fraza: „dominująca pozycja należy do regionów Polski centralnej, południowej oraz zachodniej tj, do województw: mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego” (s. 5). Inne usterki to frazy typu „brak **jest** bodźców” (s. 5). Tekst na stronie 9 jest nieczytelny, trzykrotnie odnosząc się do terminu „zdolność”. Za trafne uważam trzy pytania badawcze zaproponowane przez pana magistra Marcina Sienickiego na stronie 10. Są one następujące; (1) Czy i w jakim stopniu absorpcja funduszy Unii Europejskiej stanowi czynnik rozwoju polskiej przedsiębiorczości? (2) Od czego zależały różnice w absorpcji środków unijnych? oraz (3) W jakim zakresie absorpcja funduszy Unii Europejskiej oddziałuje na zniwelowanie różnic w rozwoju przedsiębiorczości między województwami wschodnimi i zachodnimi kraju? Kandydat trafnie zwrócił uwagę we wstępie na słabości badań ankietowych, które są istotną techniką badawczą zastosowaną w tej dysertacji. Prawdopodobnie wprowadzenie już w tej części rozprawy terminu „zobowiązania” i „płatności” uczyniłyby dalsze rozważania kandydata bardziej czytelnymi.

5. Pierwszy rozdział dysertacji składa się z trzech trafnie określonych części merytorycznych. Zostały one zatytułowane: (1) uzasadnienie podjęcia tematu; (2) przegląd literatury przedmiotu oraz (3) założenia metodyczne. Kandydat właściwie przedstawił przedmiot i cele swoich badań. Poprawnie określone zostały trzy okresy programowania wieloletnich ram finansowych budżetu UE w Polsce obejmujące lata 2004-2006, 2007-2013 oraz 2014-2020. Trafnie zidentyfikowane zostało siedem celów szczegółowych dysertacji (s.17). Usterki dotyczące identyfikacji problemów i hipotez badawczych utrudniają percepcję poprawności formułowania myśli przez kandydata (strony 17-18). Proponowałbym znacznie oszczędniejsze postugiwanie się w monografii terminem „dysproporcje” (s. 19 i inne), znacznie bardziej odpowiednim pojęciem w tym kontekście są „różnicowania”. Nie podzielam poglądu kandydata na temat istnienia luki badawczej, wystarczy sięgnąć do pominiętych prac J. Bradleya względnie J. Zaleskiego, a także raportów kohezyjnych Komisji Europejskiej. Modelowanie

makroekonomiczne za pomocą narzędzi typu HERMIN oraz RHOMOLO i aktywność Komisji Europejskiej prezentowana w kolejnych raportach kohezyjnych umożliwiły skuteczną eliminację tej luki badawczej. Niezrozumiałe jest pominięcie w takiej pracy dorobku programu ESPON (*European Spatial Planning Observation Network*). W rozdziale tym zostały zaproponowane poprawnie zmienne i wskaźniki wykorzystane w tej pracy doktorskiej. W końcowej części tego rozdziału opisane zostały słabości przeprowadzonych przez Pana magistra Marcina Sienickiego badań ankietowych instytucji wdrażających i przedsiębiorstw, wskazujące słusznie na konieczność bardzo ostrożnego wnioskowania na ich podstawie. W rozdziale tym sformułowana została główna hipoteza badawcza: „Wyższa absorpcja funduszy UE skutkuje wyższym poziomem przedsiębiorczości. Jednak różnice w tym zakresie między województwami Polski wschodniej i zachodniej wynikają z dotychczasowych opóźnień rozwojowych wschodniego regionu kraju, jakości zarządzania funduszami unijnymi w poszczególnych województwach, warunków otrzymania wsparcia unijnego, nastawienia przedsiębiorstw do aktywności absorpcyjnej do aktywności efektywnego wykorzystania otrzymanego wsparcia”. Może występuje tutaj sprzężenie zwrotne, bowiem zróżnicowanie poziomu przedsiębiorczości może być przesłanką niższej absorpcji funduszy strukturalnych UE. Zadziwiające jest pominięcie badań naukowych Uniwersytetu w Goeteborgu dotyczących jakości rządzenia w układzie obszarów typu NUTS 2.

6. Drugi bardzo obszerny rozdział tej rozprawy skoncentrowany jest na przedsiębiorczości. Tekst liczy prawie 50 stron (24-67). Zawiera on bardzo detaliczne rozważania kandydata na temat przedsiębiorczości, wychodzące zdecydowanie poza tytuł tego rozdziału. Tekst zawiera siedem części merytorycznych zatytułowanych: (1) Geneza i ewolucja pojęcia przedsiębiorczości; (2) Przedsiębiorczość w wybranych teoriach ekonomicznych; (3) Rodzaje przedsiębiorczości; (4) Czynniki rozwoju przedsiębiorczości; (5) Bariery rozwoju przedsiębiorczości w Polsce; (6) Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionalnego, a także (7) Modele wspierania rozwoju przedsiębiorczości. Właściwie tylko niewielki fragment tego rozdziału odnosi się bezpośrednio do problematyki rozwoju regionalnego (s. 52-58). Niepełna zgodność tytułu i zawartości tego rozdziału jest poważną usterką merytoryczną do wyeliminowania.

7. Trzeci rozdział rozprawy dotyczy polityki spójności Unii Europejskiej. Zawiera on pięć części poświęconych; (1) spójności ze względu na pojęcie,

rodzaje i mierniki; (2) genezie polityki spójności Unii Europejskiej; (3) podstawom prawnym i instytucjonalnym polityki spójności Unii Europejskiej; (4) obszarom i zasadom polityki spójności, a także (5) Instrumentom polityki spójności. Analiza została zaprezentowana w ujęciu historycznym. Poprawnie opisana została w tej części rozprawy ewolucja wskaźników spójności wynikająca z zapisów traktatowych Unii Europejskiej. Znaczenie ma konkurencyjność nie tylko na poziomie krajów, ale także regionów. Trafnie przytoczono literaturę dotyczącą misji polityki spójności UE. Opis dotyczący dwu Komitetów Unii Europejskiej powinien być znacznie szerszy (s. 81-82). Nadmiernie uproszczony został tekst dotyczący procesu przygotowania Konstytucji dla Europy (s. 83). Poprawnie określono pola interwencji europejskiej polityki spójności (s. 88). Poprawnie przekopiowano zestaw zasad realizacji polityki spójności (s. 89-90). W innym miejscu tej recenzji zwróciłem uwagę na potrzebę wyeksponowania znaczenia ewaluacji jako instrumentu polityki spójności. Poprawnie określono ewolucję listy funduszy i inicjatyw wspólnoty.

8. Czwarty rozdział recenzowanej dysertacji doktorskiej zawiera autorską próbę opisu relacji polityki spójności i przedsiębiorczości (s. 98-149). Rozdział ten składa się z pięciu części poświęconych: (1) Ewolucji założeń i celów polityki spójności w latach 2004-2020; (2) Inicjatywom i programom wspierającym rozwój przedsiębiorczości w latach 2004-2020; (3) Zarządzaniu funduszami unijnymi; (4) Mechanizmom koordynacji i kontroli; a także (5) Efektom polityki spójności w latach 2004-2020. W latach 2014-2020, a także 2021-2027 kluczowym dokumentem dotyczącym funduszy strukturalnych UE stała się Umowa Partnerstwa Komisji Europejskiej i Rządu kraju beneficjenta, co zostało pominięte, a wymagałoby jednak rzetelnego komentarza. Analiza przedstawiona przez pana magistra Marcina Sienickiego została przeprowadzona w ujęciu historycznym, polegającym na prezentacji sytuacji w kolejnych wieloletnich okresach programowania obejmujących lata 2004-2006, 2007-2013 oraz 2014-2020. Bazowanie kandydata na źródłach o niskiej jakości spowodowało pojawienie się w tym rozdziale szeregu uproszczeń i nieprecyzyjnych informacji. Proponuję konsekwentną eliminację tekstu dotyczącego lat 2021-2027, przede wszystkim ze względu na rejestrowane nieprecyzyjności z punktu widzenia głównych tez tej rozprawy doktorskiej. Problemem są pominięte ceny w jakich zestawiono poszczególne wydatki. Poprawnie zacytowano kwestie pomocy de minimis. Moje wątpliwości budzi szerokie odnoszenie się

przez kandydata do programów spoza sfery interwencji europejskiej polityki spójności. Krytycznie oceniam przekopiowany z innych prac tytułowych tekst dotyczący mechanizmów koordynacji i kontroli. Końcowa część tego rozdziału dotycząca efektów polityki spójności pomija modelowanie makroekonomiczne, na co zwróciłem uwagę w innej części tej recenzji.

9. Piąty rozdział rozprawy doktorskiej pana magistra Marcina Sienickiego dotyczy wpływu funduszy UE na rozwój przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej i Zachodniej. Jest to najdłuższy rozdział recenzowanej rozprawy (obejmuje strony 150-197). Tekst składa się z trzech części zatytułowanych:

(1) Absorpcja funduszy unijnych w województwach Polski wschodniej i zachodniej; (2) Analiza ilościowa i jakościowa rozwoju przedsiębiorczości w Polsce oraz (3) Wpływ polityki spójności na rozwój przedsiębiorczości. Istotnym odniesieniem analiz przeprowadzonych przez magistra Marcina Sienickiego jest wielkość transferów funduszy UE, zestawionych w relacji nie tylko do liczby ludności, ale także do powierzchni kraju względnie regionu. Proponuję wyeliminowanie pojęcia ściany wschodniej, chociaż szersze odniesienie do konsekwencji peryferyjnego położenia województw Polski Wschodniej byłoby cenne. W wielu pracach naukowych słusznie eksponowane są wady klasyfikacji REGON, ale mimo wszystko jest to najwłaściwszy miernik terytorialnego rozmieszczenia potencjału przedsiębiorstw. Polska stała się w kolejnych wieloletnich okresach programowania po roku 2006 największym beneficjentem funduszy europejskiej polityki spójności (s. 98). Pan magister Marcin Sienicki udokumentował rzetelnie skalę preferencji na rzecz pięciu województw Polski Wschodniej. Przedstawione zostały różnicowania alokacji na rzecz poszczególnych województw tego makroregionu. Trafnie opisano zmniejszanie różnicowań pomiędzy regionami Polski Wschodniej i Zachodniej. Nie do końca czytelny jest drugi akapit na stronie 155 (pięć czy sześć województw Polski Zachodniej?). Wykorzystane zostały ilustracje graficzne pochodzące z raportów Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości dotyczących MSP. Uwzględnione zostały liczne prace ilustrujące negatywne strukturalne uwarunkowania rozwoju województw Polski Wschodniej. Pojawia się także inny horyzont czasowy analiz obejmujący lata 2004-2019, co należałoby wyjaśnić. Poprawnie rozwarstwiono dane dla Polski Wschodniej na pięć województw tego makroregionu. Bardzo powierzchowne i niewiele wnoszące jest zestawienie inwestycji sfinansowanych z funduszy UE, zrealizowanych w Polsce

Wschodniej i Polsce Zachodniej. Zdecydowanie wyróżnia się na korzyść podrozdział poświęcony przyczynom i ograniczeniom absorpcji (strony 181-197). Kandydat bardzo pracowicie pozbiierał z różnych badań negatywne i pozytywne uwarunkowania korzystania z funduszy polityki spójności UE w Polsce. W końcowej części tego rozdziału zarysował poprawnie przełożenia funduszy na rozwój przedsiębiorczości.

10. Szósty rozdział tej rozprawy (wyniki badań własnych) jest bardzo wartościowym elementem rozważań naukowych Pana magistra Marcina Sienickiego. Stanowi on podstawową naukową wartość dodaną ocenianej dysertacji. Rozdział ten składa się z czterech części zatytułowanych: (1) Wyniki badań zrealizowanych w urzędach marszałkowskich; (2) Rozwój przedsiębiorczości dzięki funduszom unijnym w świetle wyników badań wśród przedsiębiorców; (3) Model ekonometryczny oraz (4) Wnioski z badań. Ten segment monografii jest niewątpliwie największym oryginalnym osiągnięciem naukowym kandydata. Czytelne wykresy kołowe oraz wykresy słupkowe są doskonałą ilustracją osiągniętych przez Pana magistra Marcina Sienickiego wyników. Razi zawężenie analizy naukowej kandydata do trzech województw. Nie są czytelne przesłanki ich wyboru. Bardzo mała próba ankietowanych podmiotów jest niewątpliwą słabością rozważań naukowych Pana magistra Marcina Sienickiego. Horyzont czasowy rozważań powinien dotyczyć konsekwentnie lat 2004-2020, zawężenie horyzontu czasowego niektórych analiz do lat 2004-2019 należałoby skomentować. Stwierdzenie odnośnie przesłanek pojawienia się programów na lata 2004-2006 powinno znaleźć się przynajmniej w przypisie. Pozytywnie chciałbym odnieść się do przedstawionej w aneksie zawartości wzorów tych dwu ankiet. Proponowałbym wprowadzenie w analizie dwu kluczowych dla badania spójności kategorii ekonomicznych: konwergencji beta i konwergencji gamma. Na podjęcie w takiej pracy zasługują nie tylko spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna, ale także poza traktatowe wymiary konwergencji w Unii Europejskiej takie jak m. in. kulturowa, polityczna, środowiskowa, instytucjonalna. Pozytywnie oceniam wprowadzenie współczynnika Herfindahla (s. 71). Brak mi jest odniesienia do kolejnych raportów kohezyjnych Komisji Europejskiej.

11. Zakończenie można traktować jako integralny element tej monografii naukowej. Poprawnie przedstawiono w zakończeniu wnioski wynikające z przeprowadzonego przez kandydata badania naukowego. Trafnie opisano paletę instrumentów interwencji strukturalnej UE. Słusznie wskazano na

istotne (fundamentalne) znaczenie funduszy polityki spójności dla zmniejszania różnicowań w układach regionalnych, pobudzania przedsiębiorczości i innych korzyści dla Polski rejestrowanych na poziomie krajowym i regionalnym. Autor odniósł się także do tez sformułowanych we wcześniejszych partiach rozprawy. Pozytywnie oceniam jakość naukową wyводу kandydata, a powtórzenia zasadniczo nie rażą czytelnika. Kolorowe wykresy kołowe i słupkowe czytelnie ilustrują efekty badań naukowych Pana magistra Michała Sienickiego. Zadziwiająca jest pominięcie w tej monografii kwestii ewaluacji, nieobecnej ani w układzie *ex ante*, ani *on going*, ani *ex post*.

12. Oczekiwania wynikające z zapisów ustawy dotyczące oceny metodologicznej rozprawy doktorskiej. Podstawą tego punktu recenzji jest wcześniejsza analiza zawartości poszczególnych rozdziałów tego dzieła. Komentarz do większości elementów umieszczam w kategorii zadawalający. Nie dostrzegłem nieprawidłowości, bo takimi nie są dość liczne powtórzenia. Najważniejsze jest moje wcześniejsze stwierdzenie, że rozprawa mieści się w zakresie merytorycznym dyscypliny Ekonomia i finanse. Ogólna wiedza teoretyczna kandydata jest dostateczna. Autor dość zgrabnie porusza się w literaturze przedmiotu, chociaż czasami bazuje na dorobku pochodzącym z drugorzędnych źródeł, pomijając pierwszoplanowe raporty i dzieła. Magister Michał Sienicki poprawnie formułuje problemy i hipotezy badawcze. Postępuje się także dostateczną paletą metod i narzędzi badawczych. Układ pracy i jej struktura są poprawne. Różne usterki zostały zasygnalizowane w poprzednich punktach recenzji.

13. Podział Polski na makroregiony. Kandydat wyróżnił w pracy dwa makroregiony - wschodni składający się z pięciu województw oraz zachodni skupiający pozostałe jedenaście województw. Powinny zostać wprowadzone kluczowe kategorie analityczne NUTS (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics* 1, 2 oraz 3), a także LAU (*Local Administration Units* 1 i 2). Z różnych badań naukowych wynika, że na kształtowanie się trajektorii rozwojowych na poziomie regionalnym (obszary typu NUTS 2) wpływ ma przede wszystkim nie położenie geograficzne (wschód – zachód), ale rozmieszczenie największych metropolii miejskich Polski. Dlatego alokacje funduszy strukturalnych na rzecz województw których produkt krajowy brutto na mieszkańca według parytetu siły nabywczej przekroczył poziom 75% UE 27 nie były traktowane tak szczerze jak w słabszych ekonomicznie regionach. W latach 2021-2027 dotyczy to obok Mazowsza także Dolnego Śląska i Wielkopolski. Po roku 2027

taka zmiana intensywności współfinansowania z funduszy UE będzie najprawdopodobniej dotyczyła obok wymienionych regionów także województwa śląskiego i pomorskiego. Warto także wskazać na konsekwencje statystycznego podziału województwa mazowieckiego od stycznia 2018 roku na dwa obszary typu NUTS 2, z których tylko jeden, mianowicie obszar Mazowiecki Regionalny, został włączony do makroregionu Polski Wschodniej. Reasumując relatywna poprawa sytuacji województw Polski Wschodniej na tle całej UE 27 wynika między innymi ze szczodrych transferów finansowych funduszy strukturalnych na rzecz tych województw. Proponuję oczywiście konsekwentne postępowanie się terminem makroregion w odniesieniu do Polski Wschodniej.

13. Strona edytorska tego dzieła naukowego. Praca zawiera dużą ilość usterek edytorskich, które nie powinny zdarzać się na poziomie rozprawy doktorskiej. Przykłady to między innymi zdania typu: „Z kolei **zdolność** absorpcyjną od strony podażowej kształtują następujące **zdolności: zdolność** makroekonomiczną” (s. 9). Kolejny przykład to frazy typu: „Na podstawie **problematyki** badawczej zdefiniowano **problem** naukowy” (s. 17) i dalej na tej samej stronie występuje dziwna konstatacja „W oparciu na podjętym **problemie**”. Inne przykłady to podwójne spacje (przykłady s. 6 - 5 linijka, s. 67 i inne). Zestawiane dane statystyczne proponuję konsekwentnie uzupełnić o informację jakiego roku dotyczą (przykładem s. 6 w ostatnich liniijkach dotyczących gęstości zaludnienia). Powinno być „środki które **pochodzą** ze składek” (s. 13). Z jednej strony szacunek czytelnika budzi olbrzymia ilość przypisów (w sumie blisko 600), chociaż znacząca ich część dotyczy sytuacji typu op. cit. Niektóre odniesienia wprowadzają szum informacyjny, bowiem dotyczą prac które zostały ocenione negatywnie w postępowaniu doktorskim względnie habilitacyjnym. Jednak z drugiej strony razi ilość różnorodnych usterek edytorskich, utrudniających czytelnikowi lekturę tego dzieła naukowego. Wprowadzając szereg danych dotyczących wydatków względnie alokacji należałoby w każdym przypadku podawać w jakich cenach zostały one zestawione (bieżące czy stałe oraz dla jakich lat). Nieprawidłowości występują w wielu przypisach i pozycjach bibliografii. Zauważone przeze mnie usterki występują między innymi na stronach: 6, 8, 10, 13, 17, 18, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 60, 61-62 (instrumenty wydatkowe to wydatki), 62, 63, 66, 67, 68 (przypis), 69 (przypis), 75, 76, 84, 85, 86, 92, 95 (przypis), 96 (przypis), 98 (przypis), 112, 114, 115, 116, 117, 125, 127, 128, 130, 131 (rażą

publicystyczne fragmenty tekstu), 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 148, 154, 155, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 166, 168, 175, 179, 181, 182-183 (do barier zostały zaliczone bariery), 184, 185, 186, 191, 192, 200, 206, 215, 216, 228, 230, 239, 247, 252, 256, 257, 259, 260, 261 (proponuję bardziej równomierne), 262, 263, 264. W wielu przypadkach na wymienionych stronach dysertacji doktorskiej występowała więcej niż jedna usterka edytorska. Usterką systemową jest wprowadzanie pojęcia „środowisko naturalne” zamiast „środowisko przyrodnicze” (s. 83 i inne). Jeśli jest używana fraza „z jednej strony” to powinno być także w dalszej części wyводу kandydata wprowadzony tekst „z drugiej strony”. Niezręczny jest zapis stwierdzający „Unia Europejska uczyniła z zasady spójności jedną z kluczowych polityk” (s. 81). Fundusz Spójności po utworzeniu nie był drugim instrumentem finansowym polityki spójności (s. 82). W latach 2021-2027 mamy w UE sześć, a nie pięć priorytetów unijnej polityki spójności (s. 85), co nota bene poprawnie uwzględniono na stronie 109. Podejmując wątek funduszy strukturalnych UE w latach 2021-2027 należałoby przedstawić kwestię znaczenia zmiany nazwy Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) na EFS+. Występują puste zdania typu „obejmowały one szereg zagadnień” (s. 102). Na tej samej stronie: „...programami zarządzały zarządy...”. Nieprecyzyjny jest tytuł tabeli 4.2. Ostatecznie udział programów regionalnych programowanych na lata 2021-2027 ma wynieść w Polsce 44%, a nie 40% (s. 110).

14. Odniesienia do literatury przedmiotu. Pozytywnie oceniam bogate zilustrowanie tez rozprawy, odnoszące się do literatury polskojęzycznej. Niepokój recenzenta budzi bezkrytyczne powielanie błędów obecnych w niektórych przytaczanych publikacjach. Na tym tle nie razi relatywnie skromniejsze potraktowanie przez Pana magistra Marcina Sienickiego literatury anglosaskiej oraz bardzo zawężone odniesienia do literatury związanej z dorobkiem instytucji Unii Europejskiej. Literaturę zawartą w bibliografii podzielono na następujące segmenty: pozycje zwarte, czasopiśmiennictwo, strony internetowe, akty prawa europejskiego, akty prawa krajowego, a także inne materiały i dokumenty. Takie rozwarstwienie bibliografii jest dopuszczalną konwencją. Usterki z listy pozycji zwartych dotyczą między innymi numerów: 3, 8, 25, 26, 29, 33, 35, 48, 49, 52, 64, 71, 79, 82, 83, 90, 100. Z listy pozycji czasopiśmiennictwa są to numery: 9, 10, 15, 17, 27, 30, 31, 43, 49, 61, 70, 75, 88, 93, 97, 98, 100, 101, 102, 117. Z listy innych materiałów i dokumentów są to pozycje 9 i 18. Na szczęście magister

Marcin Sienicki bardzo rzetelnie, jednak w konwencji dorobku historii myśli ekonomicznej, potraktował kwestie związane z przedsiębiorczością. Jednocześnie pozytywnie oceniam zarówno ilość jak też jakość przypisów, bardzo rzetelnie zestawionych przez kandydata. Właściwie niemal wszyscy istotni dla tej tematyki Autorzy zostali w tej monografii uwzględnieni. Zadziwiającym brakiem jest wyzerowanie odniesień do dorobku J. Bradleya, który był twórcą modelu HERMIN, wykorzystywanego także w naszym kraju. Istotne pominięcie dotyczy także kluczowego modelu RHOMOLO, wykorzystywanego przez Komisję Europejską w raportach kohezyjnych, tym bardziej, że w rozprawie pana magistra Marcina Sienickiego zawarte są odniesienia i przypisy do dorobku wtórnych względem tych modeli autorów. Byłbym znacznie ostrożniejszy od kandydata, bowiem pisanie o luce badawczej (naukowej) nie powinno mieć miejsca. Bardzo obfita literatura naukowa oraz profesjonalna, odnosząca się do sytuacji Polski i jej województw w kolejnych wieloletnich okresach programowania budżetu polityki spójności nie powinna być pomijana (między innymi A. Kukliński, J. Zaleski, J. Zaucha i inni). Dotyczy to w szczególności województw Polski Wschodniej z kolejnymi wieloletnimi edycjami (w sumie już trzema), makroregionalnego programu operacyjnego.

15. Terminologia tekstu rozprawy doktorskiej. Generalnie kandydat posługuje się poprawnie terminologią właściwą naukom ekonomicznym. Proponowałbym jednak znacznie ostrożniejsze posługiwanie się przez Autora terminem „dysproporcje” które zostało zastosowane w rozprawie kilka razy zamiast pojęcia „zróźnicowania”. Brakuje mi zestawienia używanych w rozprawie skrótów nazw instytucji względnie stosowanych instrumentów oraz innych pojęć naukowych takich jak przykładowo: lockdown (strona 163), BMS, BPO, WRF i innych. Zdarzają się przypadki wprowadzania przez kandydata terminów angielskojęzycznych, co razi w sytuacji istnienia w literaturze przedmiotu powszechnie stosowanych ich polskich odpowiedników (small business i inne). W rozprawie wprowadzone zostało pojęcie „ocena”, które jeszcze przed akcesją Polski do UE zostało zastąpione w dokumentach europejskich terminem „ewaluacja” (s. 91). Zadziwiająco długa jest przytoczona przeze mnie lista stron rozprawy na których występują różnorodne usterki redakcyjne. Prawdopodobnie cenne byłoby wyeksponowanie istotnego znaczenia stolic województw dla generowania przedsiębiorczości. Ostatnie zdanie na stronie 197 jest

niezrozumiałe merytorycznie w świetle wcześniejszych, zdecydowanie trafnych, konkluzji sformułowanych przez kandydata.

*

*

*

W sumie moja ogólna ocena tej rozprawy doktorskiej jest jednoznacznie pozytywna, pomimo występowania różnych mankamentów, które zostały opisane w tej recenzji. Dlatego wnioskuję o dopuszczenie Pana magistra Marcina Sienickiego do publicznej obrony przedstawionej przez kandydata rozprawy doktorskiej.